

NI, NEU, ZU, ZEU...

Erdereak kutsutu bagēko euskeldun jatorren artean jaio ta beti bizi izan direanak ezik, taiuz erabilli ezindako elizti-lege batzuk ba-ditu gure izkuntzeak. Euskeldun utsek berez-berez, ezetariko buruauste bage, bete daroetz lege oneik, baiña gure izkuntzea ikasi egin dabeenak, ikasiaren ikasiz jakitez jakin ba-dakiez be, idazkeran, eta batez bere itz egikeran, lege oneik eztaoetz bete, geien-geienak, beintzat. Itz-erabilkera txatxar oneik orren gaitzak ete dira, ba, arean, euskel-lanik ederrenak egin izan dauskuezan gizonik ikasiaren be ondo erabilli ahal ez izateko? Izkuntzarik bear danez menperatzeko ametarik asita *edan* bear da, urrean; ostantzean eztira ondo geratzen gure buru-bela-rietan.

Euskeldun utseri errez eta berez, buru-nekatze txikienik barik, urten daroazkun txikikeri oneik (txikikeriak geuretzat) akats itzel doguz, baiña, euskerearen bizian, eta kalteak-kalte dagiskuez geure elederrean. Geure euskeltzalerik aundien eta jakitunenak zeaztasun bikaiñez (euren ustez) idatzitako idaztietan-da alako akatsik aurkitu daroagunean (ta zoritxarrez sarritxu aurkitu be aurkitzen dira) biozkatuta geratu oi gara, geure izkuntzeari (eztakiala) egin izan dautsan kaltea dala-ta. Olabide zanak, berak, euskera asko ekian dakusgunez, eta itzelean itzuli eban Idazteuna, baiña arek be, beste askoren antzean, auxe, akats denganiño auxe, dauko: ba-da, *nais* eta *ala* erabilli bear direan lekuetan be, *edo* darabil, euskera-gaizto mintzau oi direanak lez; eta euskeldun jatorrari min aundia egin daroasku entzumenean akats itsusi ta ezain orrek. Joskerearen erderakada txatxar batzuk baiña kaltegarriago ta esesgarriago doguz, neure eretxi kaxkarrez, utsegite txiki (aundi) oneik. Gure idazle zaharrak erderakada askogaz idatzi eben zoritxarrez, pentsamentua erderara erdi makurturik idazten ebelako, baiña eztoz uste olako euskera-gaiztozko akatsik aurkitu dai-tekenik arein liburu zahar mamintsuetan.

Egungo idazle ta idatzigurakoen artean ugari doguz ba, *nais* (*nai*)

ta *ala*-ren lekuak, etxakiñez, *edo* nazkagarriaz erderakadakiro estali daroezenak, eta *la* ta *na* atzizkiak nahasi daroezenak be. Baiña akats kaltegarri baizen nazkagarri ta zentzun bageko orreri buruz ezer esatea ezta egungo nire asmuia. Oneixek baizen itzel eta itsusi doguzan eta, guztiak ez esatearren, idazlerik geien-geienak txarto be txarto darabillean beste elizti-(gramatika) lege batzuk bere ba-ditugu ba: *Ni* ta *neu*, *zu* ta *zeu*, *i* ta *eu*, *gu* ta *geu* direala-ta dozu ba, irakurle, au, nire gaurko autu samin au. Euskera-gaizto egin daroenak lez *zeu*, *neu*, *eu*, *geu* ta abar baztertu, ta *zu*, *ni*, *i*, *gu* darabillez ba, egungo idazleak. Ez dakit zigur bizkaiera ezta euskelkietan aldakuntza au dabeenik, baiña areitako baserritar jatorrai be entzun gura neuskioe itz egiten... Orixe'k berak bere beti erabilli eroiazan *zu*, *gu* ta abar.

Zeu bear dan lekuan *zu*, *eu* bear dan lekuan *i*, *geu* bearrean *gu* ta *neu*-ren ordez *ni* esan naiz idatzi daroenak dituan edertasun eta esakera onenatarikoak iñ austen dautsoez geure berbete ederrari; ta ganera, eztabe ondo be azaltzen euren burutapen eta esangurea, euskeldun utsontzat, beintzat, esakera askotan.

Zu ta *zeu*, *i* ta *eu*, *ni* ta *neu*, *gu* ta *geu* zein noz erabilli adirazteko arau zigurrik ezartea ez deritxat errez; neuk bere euskeldun uts-utsa izanarren, eta izketan beti ondo erabilliarren, idazkeran sarri erabilli izan dodaz txarto, ardura apurrik ez artezagaitik. Baiña argitasun-txurrik emon gura neuskizu, irakurle, entzunaren entzunez belarrietatik sartu ta entzumena ekandu ezik nekez ikasi ba-daitekez be. Zigur eta bizkor ezpa-gabiz amaikatxu olango edertasun alde bear yakuz, ba, euskerearen arlo ugaritik, berbetearen kalterako ta geure zoritxarrerako.

Zigurtasunez eta norberekautan uste osoa izanik zeozer aittetu edo esan gura danean *neu*, *zeu*, *geu*, *eu* erabilli bear dira. Baiña, zigurtasuna noz dan eta noz ezta jakitea be ezta beti errez. Adibidez: "Ireak egin jok". "Nireak egin yok" eta olangoak zigurtasunez direala esan geinke, baiña eskegita lez geratu oi da autua: "Nireak egin yok" (zaurietatik odolustu nokalako...) "Ireak egin yok" (laregian ibilli azelako...)

"Ori, gizon ori, *geure* aita dok" (zigurtasunez.) "Ori *zuen* aita?" (zalantzaz.) "Bai, ori *geure* aita dok" (zigur.) "Or, *zuen* aita" (zigur.) "Ori ezta *gure* aita" (ezin izan daiteke.) "Nortzuk dozak orreik?" "Orreik, *geure* anaiak" (zigur.) "Zuen anaiak orreik?" (zalantzaz.) "Lapurra az *i*" (ez ain zigur be.) "Lapurra *ni*?" "Bai, *eu*" (zigur-zigur.) "Nik etxoat ezer gura" (oraintsu janda naiagok-eta...) "Neuk bere ez" (enok gose-ta.) "Zeri begira ago?" "Euri" (adoretsu.) "Iri ez, beintzat" (ez zigur.) Erantzukixuna beteago daiten, "iri euri ez, beintzat", bear leuke. "Nor az, ba, *i*?" (geldo.) "Neu?" (adorez.)

“Iñor bere ez, ni” (erdi kikil.) “*Geure* amari biotzez” (*geure geurea* da, ba, ama.) “*Neure* adiskideari gogoz” (*neure-neurea* dot ba au, adiskide au.)

Autu darabildazan izenordeko ok Arantzazu'ko Gandiaga abari irakurri dautsadaz ondoen, oraintsu argitaratako ELORRI idatziko olerki gogokoi ta bikaiñetan. Eskerrak, *Orbelen*, euskeraz *ondo* dakienaik idatzitako irakurgai asko irakurriarren Gastiburu-barrenean (1) umetan ikasitako euskera garbi ta benetakoari lorrintzen itxi eztautsazulako.

Geure ele maitagarriaren un eta gogo doguzan itz-erabilkera oneik eta beste esakera asko be ardura aundiz jabon eta artu bearreko doguz, ba, euskerearen batasunera eldu gaitezenerako, iñosko iños eldu bagadiz eldu, beintzat; naiz izan gipuzkera osotua, naiz lapurtar jatorra; naparrera barriztaua naiz bizkaiera lorrindua. Bizkaiera lorrindua (?) bere ba-dogu, ba, irakurle; ostantzean irakurri aintxiña eztala Arriandiaga'tar Imanol M.B.S.-k itzuli ta Zarautz'eko “Itxaropena”-k ederkiro argitaratako *Goizparraik eta Beldubaik egiña*. Baiña daitekenik osoen egin ba-gengi be, arerio larregi izango leukezala bizkaierak nik uste. Gorrotoa bere artuko leuskiue, barriz, baten batzuk. Beñolako batzar baten kiputz batek negargarriro adirazi ebanez, beintzat, bizkaierera etxako “*bat ere atsegin*”. Mogel'enak “*irakurtzen asi eta askotan erortzen*” ei yakoz “*bizkaiera kutsua duelako*”. Eta, “*beste askori ere*” bardin jazo dakiokela uste dau.

Ezin ulertu daiket zelakoa dan euskeldun batzuen euskeltaletasuna. Guk bizkaitarrok, geienok beintzat, pozarren irakurri daroaguz (zein euskelkitan irakurten gagozan be oartu bage, sarritan) beste izkelgietako lanak be, ta geurea, besteak irakurteko gaiez ezeze, gorrotogarri bere da-da, antza, batzuentzat. Geu bizkaitarrokandik landa gure berbetea iñok irakurri be egiten ete daben pentsamentua bere izan daroat, sarri. Baiña biotz-urrien batzuentzat zapuzgarri ba-da be, beste euskelki emeak baizen sendo daukagu geure Bizkai eze baizen maitagarriko euskera sendo ta gizonkoa be, ta, naiz-ta bizkaitarrak bakarrik irakurri neure idazlan kaxkarrak, jo ta kee ekingo dautsat ama maite-laztanaren altzo gozo ta samurrean ugatzaz batera edan eta Aiengiz'ko baserritarren artean sendatu neban euskera bikaiña edertu ta apaintzen, beste euskelkiekanako amodioa be galtzeke. Norberena maite izatea bidezko dogu, baiña besteak be geurearen anai doguzan ezkerro, sor dautsague ezagupen eta maitetasuna euskerea

(1) *barren* = bekaldea, beko ertza, Bizkai'an. Mendi-barrena, gona-barrena ta abar. Besteen *barren*, gurean *barru*.

maite ba-dogu beintzat. Onak dagoz, olako kiputzak, bizkaitar askok lez, gipuzkeraz irakurri ezeze idatzi be zarra-zarra egiteko!

Artu dodan arlotik aldendu egin naz, irakurle, baiña eztaukat iñori parkeskatu bearrik, gai bateri daragoiogula idatzitako lanak baiño askori daragoioenak irakurgarriagoak eta irakurlea azkene-raiño gogaitzeke eroangarriagoak izan oi dira-ta. (Auxegaitik yataz geiago be gogoko eibartar Samartin'en idazlanak.) Ganera, bizkaitarraik naiz beste izkeltietakoek be neke andi barik uler daikiela darabildan euskera errikoia nik uste. Gernika inguruko errietan egiten dogun izkera errez, zuzen eta garbia dozu, ba, barrikeri barik eta zer andirik aldatzeke, *zu* ta *zeu*, *gu* ta *geu*, ta *zuek* eta *zeuek* bakoitza bere lekuetan egoki ta benetako euskerearen sunda gozatsua darioela.

AURRE-APRAIZ.

